

לודביג וורל * (Woerl)

בשירות הבריאות במחנה אושביץ

שמי לודביג וורל. נולדתי במינכן ב־28 בפברואר 1906, שם גדלתי. כיליד מינכן יכולתי לעקוב אחר התפתחותה של התנועה הנאצית, שהרי מינכן, שנקראה בירת התנועה, הייתה המקום בו החלה לצמוח בעצם כל התופעות. החילה למדתי מלאכה ועבדתי כנגר במינכן, וכמו מאות אלפים אחרים, עברתי את תקופת תאבטלה ואת „יום השישי השחור“ הידוע לשימצה; מצבי הכספי היה גרוע מאוד, וכתחביב עסקתי בספורט. השתייכתי לאגודת הספורט הסוציאל־דמוקרטית „תובכי־הטבע“, שהייתה אגודת מטיילי־הרים, וכן השתייכתי לאגודה בשם „ספורט המים הנושעים“ ועסקתי בשיט קאיאק.

בשנים שלפני 1933 הייתי חבר גם ב„הצלב־האדום“ ובאירגון הסנוף לו — „גדוד הסאניטארים“ שהתגברו לסייע בתאונות־ההרים. אני מוכיר זאת כיוון שתמיד היה לי עניין ברפואה, והודות לכך שהשתייכתי לאגודות אלו ניתנה לי האפשרות להשתלם במקצוע זה. שמעתי הרצאות רבות בנושאי הרפואה השונים ואחרי־כך אף נודמן לי לנצל ידיעותי בשירות העזרה־הראשונה שבהרים. אכן, לא יכולתי אז לדעת, שכעבור זמן, בתקופת מאסרי, אוכל לממש ידיעותי אלה, ומה חשוב יהיה הדבר בשבילי.

מיד עם הפיסת השלטון עליידי היטלר ותקמתו של מנהג־הריכוז דאכאו, נפגשתי עם חברי מאגודות־הספורט, שיחד עם זה היו גם חברים במפלגה הסוציאל־דמוקרטית. הם נאסרו מיד עם הקמת משטרו של היטלר והובאו לדאכאו. ספאת חוסר מקום שם שוחררו אסירים רבים כעבור חודשים מיספר, וביניהם גם חברים הידועים לי מאגודות־הספורט, ובעת פגישתנו סיפרו לי אודות דאכאו. כך קיבלנו, חברי ואנוכי, מושג ברור על דאכאו, גם מבלי להיות שם בעצמנו. החברים תיארו בפנינו את זוועות המחנה והשפיעו עלינו, עד כי הרפסנו כרדום וחילקנו אותם במינכן.

היתה זו גישה אנטי־סמלית ולא מפלגתית־פוליטית. בשנות נעורי במינכן ניתן לי לעסוד מקרוב על מנהגיה של התנועה הנאצית, וגם הייתי עד לקרבות־הרחוב שהתנהלו בין אנשי ה־ס.א. לבין אלה שחלקו עליהם. התגובה הטבעית של

* לודביג וורל, אסיר פוליטי לשעבר, גרמני תושב מינכן, סוציאל־דמוקרט, שנעצר ב־1934 בשל השמולה אנטי־נאצית. בסוף המלחמה היה במחנות דאכאו, אושביץ ושלוחותיהם. עזר ליהודים במחנות. הוזמן לישראל על־ידי הניצולים וביקר בה באפריל—מאי 1965 והוצג לו אות חסידי אומות העולם. שירת זו נגמלה על־ידי „ירושם“ פניה תל־אביב בכת ביקורו בארץ. נפטר לפני כארבע שנים במינכן.

כל אדם בעל הלך-מחשבה נורמאלי היתה התנגדות למשטר הנאצי. כל מי שראה את שיטותיה של תנועה זו, נעורו בו באופן אינסטינקטיבי רגשי סלידה. כפי שצינתי כבר, תיאורנו בכרוזים את המצב בדאכאו והפצנו אותם, אך לא המיד פגשנו באנשים שידעו לנצור לשונם; תכפו סקרי הלשנות, ואנו נאסרנו בזה אחר זה והושלכנו לכלא או נשלחנו לדאכאו. היות וגם עלי הלשינו, בשל פעולת זו של תפצת כרוזים, נעצרתי ונשלחתי מיד לדאכאו. אולם לא הובאתי למחנה, שכבר היה קיים, אלא נעצרתי במאסרי-יחיד והתייחסו אלי שם כאל עומד לחקירה.

באתי לדאכאו ב־5 במאי 1934 וקיבלתי את המספר 5730. הוכנסתי לכלא כיוון שרצו לסחוט מפי את שמות חברי האחרים שהשתתפו בחלוקת הכרוזים. כמרכז רצו לבודד אותי מהשאר למען לא אוכל להזהירם. כלא דאכאו היה מורכב מ־38 תאים בגודל 3×2 מטר, ובכל תא מיטת־עץ ועליה מזרון קש דקיק. מיד עם בואו ספג כל אסיר 25 מלקות באמצעות מקלות־עץ או שוט־עור. המלקות כוונו בעיקר אל איזור הכליות, לכן היו הכאבים עזים ביותר. אצל רוב האסירים התפקעו הכליות, או לפחות רוסקו השרירים שמעל לכליות, והכליות עצמן ניווקו. במקרה שלי, שנים רבות עוד חשתי בכלייתי וסבלתי מדם בשתן.

שהיתי כאמישה שבועות בכלא כאשר התחוללה פרשת ר.ה.ס. רחם היה מנהיג ה־ס.א. אשר הסתכסך עם היטלר וחוסל. תומכיו וקציני ה־ס.א. הובאו רובם לדאכאו והוכנסו לתאי־הכלא. לתוך התא בו נמצאתי עד אז לבדי, נדחסו מעל לתריסר מתומכיו רחם, לבושי מדי ה־ס.א., ושהו בו במשך כל שעות היום. לעת ערב הוצאו אחד־אחד והובלו אל החצר שהיתה מהלך צעדים מספר משם, ואז נורו. שמעתי את קול הירייה, שמעתי את התפודות, שמעתי את הקריאות לחיי היטלר — הן מצד הויררים והן מצד קורבנותיהם.

הרוצחים כנראה לא היו מרוצים מהתפוקה של היטול זה, וכעבור שעה וחצי פתחו את דלתות התאים וירו לתוכם בכלי־נשק אוטומאטי! עוד זמן רב במשך אותם תשעה חודשים, בהם שהיתי בתא האפל, יכולתי לגרד בציפורני את הדם הקודש מעל הריצפה שלא נוקתה לאחר מעשה. בסר הכל ביליתי תשעה חודשים בתא זה. במשך חודשים אלה הייתי כבול, יומם ולילה, בשרשרת שהיתה כה חדה עד כי פצעה את רגלי עד זוב דם עם כל תנועת, ולו הקלה ביותר. השרשרת היתה באורך של מטר, קצה האחד היה מחובר לרגלי והקצה השני היה יצוק בבטון הריצפה. ניסיתי כמובן להתנועע, לפחות בתליכת־הלון־וחזור, אך הייתי מוגבל על־ידי אורך השרשרת.

על הכלא הופקדו: המפקד — שעד היום טרם נעצר — אוברשארפיהרר קאנטשוסטר, השני היה אוברשארפיהרר אונטרבובר, והשלישי, אדם בשם בלאנק, אף הוא מאנשי ה־ס.א. הם נתנו להשתעשע בכך שפתחו את דלתות התאים וירו פנימה, אל הקיר, אגב צריחה: „אתה מנסה לברוח! אינך

נושא את השרשרת ביד כי אם משפטי אותה על הריצפת, למען תזוה דקה. יום אחד היא תזוה כה דקה עד שתוכל לשבור אותה! היה זה כמובן, לעג אכזרי: כדי לשפשיף שרשרת כך, בעת שחוליותיה הן בעובי של סנטימטר ויותר, לכך דרושות לפחות 100 שנה.

הם התירו לעצמם שעשועים נוספים בבונקר זה. אחד השעשועים היה — שיסוי כלב באסירים. היה זה כלב־קצבים גדול בשם ארקו אותו אילפו לכך שיתקוף את אשכיהם של האסירים. דלת התא היתה נפתחת, האסיר נצטווה לעמוד דום ולהכריז: „אסיר פלוני אלמוני בתא מספר כך וכך...“ ואסור היה שיוזג בעת ששיסו בו את הכלב, וזה האחרון, לא אחת פצע עד זוב דם. שעשוע זה התנהל במשך שנים. כאשר הועברתי מהכלא אל המחנה שמעתי שקרה לא אחת ואסירים נפסרו מפציעות אלה.

יחד עם זאת, שלושת הסאדיסטים הללו היו הגורמים לכך שלא חוסלתי בעת פרשת־רהם. בעת שנפתחו דלתות התאים, בנו אחר זו, והיורים התקרבו הלך והתקרב אל תאי שלי, ניצבו שלושת המפקדים בפני דלת תאי ואמרו לאותם אנשי ה־ס.ס. שחיסלו את אנשי ה־ס.ס.: „עד כאן! פה נמצאים אסירים במעצר־חקירה, והם עדיין דרושים לנו. אין לכם מה לחפש פה, וזהו!“ כך נותרתי בחיים, אני ועוד חמישה חברים, לאחר פרשת־רהם.

אחרי־כן שהיתי עוד כמה חודשים בבונקר, ללא אור יום, בלא אור חשמל, והמוזן הבלעדי היה מרק חסר־שומן. הלילות ארכו כימים, כובד השרשרת משך את הרגל מפסל־העץ בזמן השינה, והאיש היה מתעורר ומוצא עצמו על ריצפת הבטון.

במשך אותו זמן נחקרתי פעמים אחדות, והמיד סביב גרש אחד ויחיד: האם אסכים לדבר, הארצה למסור שמות החברים; אם אשתוק, יתנו לי להירקב כאן! — כעבור שבועה חודשים היתה לי ההרגשה שהם גראשו מהנסיגנות להציל מפי דבר, באותם ימים אמר לי בלאנק שנותנים לי איפוא להירקב, אלא אם כן אחליט לדבר. כעבור חודשיים נוספים הובאתי אל המחנה עצמו. היה זה יום קודר של חודש פברואר, אך למרות יום־החורף האפור יכולתי אך בקושי לשאת את אור היום, עיני כהו מרוב שהייה באפלה.

הובאתי אל בלוק 6, שם קיבלו את פני חברים בלתי מוכרים לי והם טיפלו בי יפה מאוד. הם דאגו לכך שבימים הראשונים אוכל להסתתר באילו פינות חבויות, כדי שלא אהיה נאלץ לצאת מיד לעבודה ואספיק לנוח מעט. הם אף ניסו להגניב אלי מנות נוספות של מזון, והחובשים שביניהם הגישו לי טיפול רפואי.

בלוק 6 היה מעניין כיוון ששם קובצו האסירים היהודיים הראשונים. ארבעה עצירים יהודיים מגירנברג היו המתים הראשונים בדאכאו. העצירים היהודיים בבלוק 6, או כפי שקראו לזה אז, פלוגת העצירים השיטית, שימשו מטרה לכל התעללות. בלילות היו מגורשים החוצה ונאלצו לערוך תרגילי־סדר בשלג, ובקיץ נהגו אנשי ה־ס.ס. להשתעשע בזה האופן: הם היו אוטמים את מקומות־המגורים לגמרי, סוגרים את חלונות האולמות, שממילא היו דחוסים מרוב אדם, וכך כמעט ונחנקו אלה שבתוך המיבנים נחוסר חמצן. האנשים שנחלשו — נשלחו מיד

לעבודה. יכול הייתי לספר עוד פרטים רבים על אותו „בלוק יהודי“ ובמדאי ניתן היה למנות שמות ידועים לרוב, כי מעגל העצירים היהודיים בדאכאו הלך והתרחב. בתחילה היו אלה אנשים סמינכן והסביבה, מגירנברג, ומאוחר יותר אף הגיעו מצפון-גרמניה. כולם רוכזו בדאכאו.

אותה פלוגת עצירים מס' 6 זכתה אולי לתהילה הגונה, כמו ראשית ההתעללות ביהודים, וכן בהקשר עם אנשי ה-ס.ס. שיצאו מדאכאו למחנות אחרים. שהרי ידוע כי רבייהסכחים היהודיים לשיטצה, כמו אייכמן, בר שהיה מפקד אושביץ, הם, שאף הוא היה מפקד מחנה אושביץ, ועוד רבים אחרים, שאת שמותיהם לא אוכל למנות כאן, כולם עברו את בית-הספר של דאכאו. בלי דאכאו, בלי אותה „אוניברסיטה“ לרצח-המוני ולמעשי-אכזריות גוראים, היתה בלתי-אפשרית אותה התפתחות ידועה. אנו יודעים שמות האנשים, כמו בר והס, אנו מכירים את הסאדיסטים בדרגי הפיקוד הנמוכים יותר, וידוע לנו היטב כיצד התפתחו הללו בדאכאו, לסיכך לא התפלאנו כאשר פגשנו אותם שוב באושביץ.

עד כאן לתולדות פלוגת העצירים השישית.

בתוך דאכאו הגעתי גם לפלוגות אחרות. עבדתי בנגריה והודות לנסיבות כלשהן הגעתי בשנת 1937 אל בניין בית-החולים של המחנה החדש דאכאו.

הרופאים היהודיים שהיו עצורים שם, לא הורשו, עקרונית, לעבוד כרופאים או כחובשים. היתה זו הוראה מטעם ה-ס.ס., עליכן גרעבה בפני ה-ס.ס. הבעייה כיצד להרכיב את צוות העובדים בהדרייהחולים. על סמך פעולתי בעבר והשתייכותי ל„צלב-האדום“, הייתי אחד מהראשונים שגויסו לתפקיד זה.

המחנה של אותם ימים היה מצוייד, יחסית, טוב למדי. כל זאת לא כדי לשרת את העצירים טוב יותר אלא כדי להופיע כלפי העולם עם „דגמה“ של מחנה-ריכוז, או מוטב לומר, כדי לאחו עיניים באמצעות הסידורים המשוכללים שהיו קיימים במחנה.

משום-כך היו לנו, בבלוק 1, הדרייהחות מצוינים, היתה לנו תחנת-רנטגן, מרפאה, מעבדה רפואית, ואף חדרי-חולים שהיו מצויידים כראות. ועד כמה שזה יראה מוזר, אנוכי עמדתי בראש כל העסק הזה!

יום אחד נתקבלה אצלנו מכונת-רנטגן משוכללת מאוד. מלבד זאת היה לנו גם מכשיר קטן, „בדור-סימנס“, המשמש בדרך-כלל את רופאי-השיניים.

בין רופאי ה-ס.ס. היה גם רופא שהוכשר כרנטגנולוג. הוא אמר לי יום אחד: „ובכן, וורל, קבל אתה את מכונת-הרנטגן“. ביקשתי שיתן לי ספרות בסיסית על טכניקת הרנטגן. השתתתי פרטי-רנטגן רבים ובדרך זאת למדתי את המקצוע. מאחר ובשנים קודמות עסקתי גם בצילום לא התקשיתי לפתח את סרטי-הרנטגן בחדר החשור. תוך חודשיים נמצאתי מוכשר להתקין צילומים ללא דופי, וכן רכשתי נסיון בשיקוף. היתה לנו מרפאה בגודל של 6×5 מ' אך לא היו לנו חובשים וסאניטארים. נטל עלי להכשיר צוות. אז הונחו היסודות לעבודה, לא בדאכאו בלבד אלא גם במחנות-המישנה, ולאחר-מכן אף באושביץ עצמה.

ערכתי חיסור בכל המחנה ולא העלחתי למצוא אנשים בעלי ידע בעזרה ראשונה, או בעזרה-רפואית. התחלתי לערוך נגבית כספית, מבלי לשאול פי אנשי

ה'ס"ס. באותם ימים הותר לנו לקבל סכומי כסף, ובקטניה קטנה, שהוקמה על ידי ה'ס"ס, יכולנו לקנות מרגרינה ולחם. באחת ההודמנויות, לאחר שסיימנו את המגבית, פניתי אל אחד מרופאי ה'ס"ס. — כאשר פגשתי ורחו טובה עלי, וביקשתי שישג למעני לוחות-קיר לימודיים במינכן. כעבור יומיים הביא לי הרופא, להפתעתי, לוחות בגובה 2 מ' שהיו טובים וגאים. הירחבתי עוז וביקשתי שיקצו לי חדר בו אוכל לערוך את הקורסים. בכלוק 2 ניתן היה לצייד חדר למטרה זו. תליתי את לוחות-הקיר, „אירגנתי“ חומרי-חבישה מבית-המרקחת של ה'ס"ס. („לארגן“ פירושו היה — לגבש!), ואז התחלתי לקיים את הקורס הראשון שלי לעזרת-ראשונה.

לשם כך בחרתי כתריסר אנשים שנראו לי מתאימים, ולאחר זמן קצר ניתן היה לציין בסיפוק שמאמצי הוכתרו בהצלחה מעל לכל המשוער! כמובן שלא יכולתי לצפות לכך, שתוך שעות ספורות אצליהם להקנות להם את אישור רכשתי אני במשך שנים של פעולה ב„העלבי-האדום“ ובשירות-הבריאות של המתגרבים. לאחר הקורס חילקתי את האנשים במקומות-העבודה השונים, במרפאה ובחדרי-החולים. לא רחשתי אמון רב לרופאי ה'ס"ס. ששירתו בבית-החולים וסמכתי יותר על חברי לעבודה, בשל רצונם הטוב. העבודה לא היתה פשוטה מאוד וה'ס"ס לא העתירו עלינו תרופות וחומרי-חבישה והיה עלי להסתפק במה שהיה ברשותנו ולבצע עבודה טובה ככל האפשר. כל יום, לעת הצהריים, הסתערו על המרפאה כ-500-700 עצורים שהגיעו ממקומות-העבודה ומהמגורים. הם תבעו טיפול. שעות מספר קודם לכן הטלתי על שותפי להכין את כל חומרי-החבישה וליד הדלת היצבתי אחד האנשים ובידו זוג מספריים, הוטל עליו להתוך כדף-עין את התחבושות מעל פצעי האנשים הנכנסים. לאחר פעולה זאת היו מגיעים אלי כדי שאקבע את סוג הטיפול, אותו הוריתי לחובשים שעבדו על-ידי. הכל התנהל, יחסית, מהר ובצורה יעילה וכעבור זמן-מה נכנסה העבודה למסלול תקין.

מקרים רציניים יותר, כמו גפיים קפואים, ריסוק אצבעות וכדומה הפניתי הצידה, ולאחר שסיימנו עם הפצעים הרגילים טיפלתי בהם אני אישית. רופאי ה'ס"ס לא התעסקו בדברים אלה. בכל המקרים, אף אם נתון היה לקטוע פרק של אצבע, או לדאוג להרדמה מקומית, הדבר הוטל עלי. קרה מקרה וורעו של אחד האנשים נתפסה במחרטה ונרמז לו ארבעה ימים. הוא הובא אלינו כשהוא המום מכאב. פרכתי לו צילום רנטגן, אחר-כך השכבתי על שולחן תגיתוחים והבטתי לו תחבושת-גבס, היתה זו העזרה היחידה שיכולתי להושיט לו. לשמחתי הרבה הצליח, כעבור חמישה שבועות של שהיית בית-החולים, להשתמש בורצע. הדברים נשמעים היום מעוררי צחוק אולם אנשים רבים ששהו אז בדאכאו יוכלו לאשר דברים אלה.

התקופה שעברנו שימשה לנו תקופת-הכשרה ויסוד לעתיד. אמנם שני רופאים צעירים מאנשי ה'ס"ס נהגו ללעוג לנו ולהקניט אותנו על כל משנה קטן ביותר, אך אנו התעלמנו מהם וניסינו להשיק מבטיונגו תועלת רבה ככל האפשר. היו לנו חברים מסורים שעבדו במשרד לחלוקת העובדים. אחד מהם היה יוסף מרטל, עתה הוא משמש מפקד משטרה בסביבת ויידן. ביקשתי

ממנו תמיד: „חפש ומצא לי אנשים מתאימים למען מטרונינו“. אותו „ארבייטס-איינזאץ“ היה המוסד — באושביץ ובשאר המחנות — אשר מיין את הטראנספורטים שהגיעו למקום וחילק אותם לפי כישוריהם ובהתאם לדרישות השונות של ה-ס.ס. מרטל סייע רבות וכך ניתנה לי היכולת לפתח את הקורסים לעזרה-ראשונה וטיפול-בחולים. הכשרתי חובשים לא רק לדאכאו עצמה אלא אף למחנות המישנה. סביב דאכאו היו פוזרים מחנות מישנה רבים ואנו הצלחנו לספק לכולם חובשים שעברו את הקורסים שלנו.

בשנת 1939, עם פרוץ המלחמה, נשלחנו כולנו — כל 5,000 האסירים של דאכאו, למחנות אחרים. יחד עם רבים אחרים נשלחתי לעבוד במחצבה של פלוסנבורג, בקירבת וידן. אנשי ה-ס.ס. נוקקו לצריפים שלנו כדי לשכן בהם, משך חודשים מיספר, דיכוייה משוריינת שעברה באותה תקופה אימונים. כעבור 5 חודשים, במרץ 1940, הוחזרנו שוב לדאכאו, מכל מחנות המישנה, ממחצבות פלוסנבורג ומאוסהאוזן, מבוכנוואלד וכו'. אלה שעברו בעבודות-פרך במחצבות בוכנוואלד סבלו מנזקי בריאות קשים, וכן הלך והצטמצם גם מיספר החובשים שקיבלו אצלי הכשרה. לפיכך שוב הוטלה עלי רוב העבודה בבית-החולים בדאכאו. מכל צד פנו אלי אנשינו: „עזור לזה, סייע לזה, אתה היחיד שיש בידו לעזור כאן“, אביא כאן דוגמה אחת:

תירר לשעבר של הסוציאל-דמוקראטיה הגרמנית, ד"ר קורט שומאכר, גימנה אף הוא בין עובדי המחצבה של פלוסנבורג. היתה לו אך יד אחת ולכן גם מוגבל מבחינה פיזית. הוא חזר מהמחצבות במצב בריאות לקוי ביותר, היה על סף הגסיסה. התבררם באו אלי האמרו: „עזור לו כמיטב יכולתך“ גישתי אל בית-המרקחת של ה-ס.ס. שהיה בסמוך, אם כי מחוץ לתחום המחנה, אך אנוכי הייתי רשאי להיכנס לשם. גנבתי משם ככל שיוכלתי לסחוב עמי. לאחר שחזרנו לדאכאו מצאתי את בית-החולים במצב רע מאוד: אנשי הדיכוייה המשוריינת השתוללו אף בתחום בית-החולים ולאחר צאתם לא נשארו הרופות ושאר הנמריר-רפואה. אף-על-פי-כן הצלחתי להזריק לד"ר שומאכר סוכר-ענבים ונתתי לו תרופות להזיוק; זלג, עד שחלף המשבר והוא קם שוב על רגליו. ד"ר שומאכר יצא חי מהמחנה אך נסטר לאחר שנת 1945. רבים היו האנשים ידועי-השם שהגיעו לדאכאו כעצירים וחזר לקבל מידו טיפול רפואי.

באותה תקופה התחלתי שוב לערוך קורסים לעזרה-ראשונה וטיפול-בחולים. אז הגיעו לדאכאו הפולנים הראשונים, בעיקר מסביבת פוזן ושלזיה עילית. זוכר אני אותו טראנספורט של עצירים שהגיע למחנה. הם היו עדיין תלמידים. אנשי ה-ס.ס. כינו אותם „צולפים מן המארב“ וציוו להכין 40 ארונות-מתים, כי אותם עצירים נועדו לחסול. הודות לנסיכות בלתי-ברורות לא נורו אז הצעירים; הם הרבאו אל המחנה ואנו איפשרנו להם להינפש קצת, בהביאנו אותם לבית-החולים. עורני זוכר אחד מהם בשם פרדיננד קארפיק מפוזן, אותו לקחתי אלי, לחדר*

* מעין משרד במחנה שדאג לסידור העבודה — מיבנה פלוגות העבודה והצמדת האסירים למקומות העבודה. הממונה על המשרד היה איש ס.ס. אך את העבודה המעשית במשרד ביצעו אסירים.

הניתוחים והוא הפך להיות עוזרי. לימדתי עוד כמה מהם אך את שמותיהם לא אזכור. האחר מהם, יוסף, זכור לי היטב ופגשתיו כעבור זמן בבלוק 28 של המחנה המרכזי בארשבין.

נודע לי פעמים מיספר לאפשר חורחם של פולנים למולדתם, וכעבור שנתיים, בבואי לארשבין, היו הם אשר המליצו עלי בפני חבריהם ויצרו לי את הקשרים הראשונים.

משנת 1941 ואילך החלו להגיע למחנה דאכאו אנשים מארצות-הכיבוש. אלה היו במצב בריאותי לקוי ביותר ונזקקו מיד לטיפול.

בשנת 1942 נפוצה שמועה שמעבירים כמה חובשים מאיתנו לארשבין. מפי אנשי ה"ס.ס. נודע לנו כי בארשבין משתוללת נגיפת טיפוס-הבהרות. הרופאים והחובשים הפולניים לא תצליחו לגבור על המגיפה ולכן גייסו את הצוות תרפואי של דאכאו.

ב-17 באוגוסט 1942 נשלחתי, יחד עם עוד 16 חובשים, אותם הכשרתי במרפצת הומן, למחנה המרכזי בארשבין. הגענו לשם ב-19 באוגוסט 1942.

ארשבין הייתה שונה בתכלית מדאכאו. עלי-מנת לתאר את הסטרוקטורה של ארשבין יש לקבוע:

בדאכאו הייתה השפעה מכרעת בידי העצירים הפוליטיים. כמובן היו שם גם עצירים מסוג שונה לגמרי, לפי הסיווג הידוע ממחנות אחרים: עצירים פוליטיים, עצירים פליליים, אלה שנקראו משתמטים מעבודה, חוקרי תנ"ך, קבוצות דתיות וכו'. בדאכאו הייתה השפעתם של העצירים הפוליטיים חזיתית ויש להתייחס אליהם לא כאל חברי מפלגת זו או אחרת אלא כאל בני-אדם שהגיעו למחנה מסיבות רעיוניות כלשהן. השפעתם הייתה חיונית ומועילה ביותר לגבי הכלל. לעומת זאת, הנגרא בארשבין היה שקציני ה"ס.ס. שקיבלו הכשרה בדאכאו, מינו כבעלי תפקידים בעיקר אנשים בעלי רקע פלילי, אשר תמכו במשטר הוועות, ולעתים עלו עליו במעשיהם.

כידוע, מפקד מחנה ארשבין, אומאיד, הטיל בשנת 1941 על ראפרט-פיהרר פאליטש, אחת הדמויות הנוראות ממחנות המרכזי — להביא מוקסנתאון עצירים-עסקנים. הגיעו אז 30 פושעים אל ארשבין ומונו לתפקידים שונים. בעל התפקיד הרם ביותר היה, לאגרא-אלטסטטיי. אין זה אומר שהוא הקשיש ביותר או הוותיק בין העצירים, אלא שהוא היה הממונה על כל בעלי-התפקידים מבין העצירים. הלאגרא-אלטסטטה בארשבין היה ברונו ברוך-ניביץ, רוצח-המונים, ולעצרי עלי לציון שגם בהיותו אסיר היה כזה. אחריו מונה אחד בשם לאו. הוא היה חבר לשעבר במפלגת היטלר וכאשר סר חינו נשלח לתקופת נסיון לארשבין. לאו מת מאוחר יותר מטיפוס-הבהרות. אחריו מונה פרטש גוסף בשם הרמן טיסטליקיאם, אשר פוטר בשנת 1944.

* איש ה"ס.ס. שהיה ממונה על המפקדים וספירת האסירים במחנה-הריכוז, וקראסירוס, אסיר הממונה על המנגנון הפנימי של הוועידים במחנה.

כל הנזכרים היו גרמנים לפי מוצאם. ברודניביץ, למרות הצליל הפולני של שמו, היה גרמני משלויה עילית.

ב־19 באוגוסט הגעתי יחד עם חברי לבית-החולים באושביץ וסייענו במלחמה נגד טיפוס-הבהרות, בית-חולים זה לא היה דומה במאומה לזה של דאכאו. שרר שם מצב נורא. ליכלוד וזוהמה ובעיקר נחיתות מכל צד ושלטון רודני של היסודות הפוליטיים שהיו מוצבים שם. הלאגר-אלטסטטה של בית-החולים, לתבדיל מזה הממונת על המחנה כולו, היה פושע בשם הנס בוק, והסובבים אותו היו אף הם טיפוסים מפוקפקים ביותר. הנס בוק לא עסק במתן טיפול רפואי לחולים. תודשיים פעלתי במרפאה ואף במכון הרנטגן, אשר לא היה ראוי לכינוי זה. מכשיר הרנטגן היה גרוע מאוד והמתה החשמלי במקום היה כה נמוך עד כי לא היתה אפשרות להפעיל את המכשיר. לכן הייתי עסוק בעיקר במרפאה. כך נודע לי לראשונה על הוריקה האיומה פנול*.

פולני צעיר אחד, דומני שהיה מפוזן, הזהיר אותי יום אחד לכל אמשור במרפאה את האבחנה הנכונה. השתוממתי מאוד ושאלתי: „אך אם יש למישהו דלקת-ריאות, הרי צריך להודיע על כך, כדי שיקבל טיפול רפואי“. הוא השיב: „גבון, אך דלקת-ריאות פירושה מוות!“ כששאלתי לסיבת הדבר השיב: „עוד יתברר לך“. בחדר שממול עבד יוסף הזקן, אותו הכשרתי עוד בדאכאו ושלחתיו כחובש לאושביץ. יום אחד אמר לי: „לפני בואך לכאן עבד כאן רנטגנולוג אחד, יהודי צעיר מצינסטוכוב. הם הזריקו לו“, „מה פירוש, הוריקה?“ „הוא ענה: „הוא היה לטיפול לבלוק-אלטסטטה“ שהיה קצין בצבר. הוא לא ציית לפקודותיו, סוף-סוף, הן הוא היה רופא והאלטסטטה לא, לכן לקח אותו אישית אל המרתף ו,הזריק לו“. הוא הסביר לי שהגרמנים רוצחים בעזרת מזריקים בעלי 5–10 ס"מ והחומר מזריק ישיר לתוך הדרה-הלב, אז נתחורר לי מהי הפראקטיקה של המרפאה. הדבר נתנהל בזה האופן: בערב היו מגיעים החולים אל המרפאה. שמותיהם נרשמו בכרטיסים והאבחנה נרשמה בריפון. למחרת היה מגיע רופא ה"ס.ס., באותה תקופה היה זה אוברשטורמפיהרר ד"ר אנטרס שהיה ידוע לשימצה. הוא נהג לעמוד במרכז החדר ומולו הוצבו החולים כשהם עירומים, בין שני טורי שולחנות. כל אחד מהם החזיק בידו את כרטיסו. ליד רופא ה"ס.ס. ניצב רופא-צעיר, על-פירוב היה זה רוצח-המוגים הידוע ד"ר, ששזר ליד ד"ר אנטרס. החולה בשאל למחלתו ודים היה פוסק על-ידי תגרעת כתף האופיינית לו, אם יש „להזריק" לחולה אם לאו. אנטרס התחשב רק ברעתו של ד"ר. כרטיסו של החולה היה נלקח ממנו ומוטל הצידה. במקרים אחרים היה החולה נשלח הלאה בתוספת ההערה: „... ואחרי-כך שוב החוצה, לעבודה!“ אולם אותה ערימה של 30–40–50 כרטיסים היוו גורדין מוות לעצורים. ליד ערימה זו היה ניצב „סאניטס-דינסטגראד“***

* אחת מדרכי ההסתה באושביץ. זריקות של המיסת נפט. הוריקות נעשו בבית-החולים של המחנה.

** אסיר שהיה מטונה על בלוק (צריף או בניין) של אסירים. בתוך בית-החולים בלוק של חולים.

*** מיצין חובש מיוחד.

ס.ד.ג. קלר, עליו דובר גם במשפט אושביץ האחרון. לאחר צאת כל החולים דאג קלר לכך שהמועמדים להמתה יוכנסו לחדר אחד שליד המרפאה. רופא ה"ס.ס. הלך לדרכו ואז שלט קלר באותו חדר שניעד לטיפול בפציעות קלות בלבד. דבריו של יוסף הזקן הבוהרי לי מה קורה שם, כי בתחילה לא יכולתי להסביר לעצמי מדוע כל אותם חולים עירומים, שנעלמו מאחורי הדלת, הוצאו כעבור 2-3 דקות על אלונקות. הדבר התרחש במהירות כה גדולה עד כי בזמן הראשון לא יכולתי לעקוב אחרי המתרחש, ורק כעבור ימים תפסתי זאת — כאשר ויהיתי לפתע, בתוך מרתף הנוויות. אותם אנשים שקודם לכן עברו במרפאה.

כפי שנמסר לי אחר-כך, הרג אותם קלר באמצעות זריקות פנול. כל זה התרחש בבלוק 28, וכאשר הלך וגדל מספר הנרצחים הועברה פעולה זו גם אל בלוק 20. מתוך בלוק 20 הובלו הנידונים, דרך תעצר, אל מעבר לרחוב, ושם השתולל קלר. לעתים קרובות לא הסתפק קלר באנשים שנבחרו על-ידי רופא ה"ס.ס. והיה נוטל מתוך הדר-החולים, או ממקומות אחרים, אנשים נוספים כדי לרצוח אותם. מרבית המומתים בדרך זאת היו יהודים. היו ביניהם גם לא-יהודים אך אחוז היהודים היה הגבוה ביותר.

באותה עת, בשלהי אוגוסט 1942, נערכה סלקציה הזמורה לי במיוחד. בלוק 20 נועד לחולים במחלות מידבקות ונשלחו אליה אסירים שחלו בטיפוס-הבהרות. כיוון שהמגיפה הלכה והתפשטה נשלחו כל יושבי בלוק זה — ישר אל תאי-הגאזים, וזאת בהנמקה שלא רק החולים אלא אף מפיצי המחלה — הכינים, יושמרו כליל. אז גורשו לאור היום מעל ל-700 עצירים. הם הובלו על משאיות כשהם לבושים רק בבגדיהם התחתונים. אם לא עמד להם כוחם ללכת בעצמם — לרובם היה חום גבוה — הושלכו כבול-עץ על המשאיות.

גם בפעולה זו היה קלר היוזם הראשי, כשהוא מקפיד לכל יימלט איש. בין אותם שבע מאות איש היו גם פולנים ואף גרמנים. כל תושבי הבלוק הוטחו בגאזים. אותו אופן של „מלחמה בטיפוס-תבורות" התנהל לא רק במחנה הראשי אלא גם בכל מחנות-המישנה.

באוקטובר נתנגיתי, למשך זמן קצר, כאחראי על בלוק 19 והעסקתי בו רופאים יהודיים, למורת רוחם של הרופאים הפולניים. לצערי נקטו האחרונים, כבר אז, בעמדה אנטישמית עד כי הסתכסכתי איתם. אתאר כאן את מקרהו של ד"ר, החי עד היום ונודע לי שהוא משמש במשרה רמה בווארשה.

יום אחד, בשעת מיסוד-החולים, הגיע תורו של אחד החולים וחלה נשאל מהי מחלתו. אז קרא ד"ר: „אדוני האוברשטורמפיהרר, בחור זה עולה לי כבר על העצבים. מדי יומיים הוא בא למרפאה. אני חושב שהוא פשוט משתטט מעבודה". האיש, יהודי צעיר מברלין, גבות חסון, הצטיין גם הוא במענה-לשון ולכן השיב: „לא אמתי! איני בא לכאן מדי יומיים. אני סובל משילשול ובאתי כדי לקבל תרופה כלשהי. מיד אחזור לעבודה, איני משתטט מעבודה". שלחתי מבט אל ד"ר, זה הסמיק מבטם. שאלתי האם אמתי הדבר שאיש זה בא לכאן מדי יומיים, וטרם שצעק עלי שאלתי את החולה מהי האמת. הלה הכחיש הכל ואז תרמתי על ד"ר קולי: „אני עוקב אחריו זה זמן רב, חקפד על האמת!" קולי היה רם ולא נעם

לנוכחים. אנטרס הרים קולו עלי: „מיצד אתה מעז להרים כאן צעקות, בנוכחות קצין ס.ס. ? הסתלק מכאן!“ מאוחר יותר אמר לי במשרדו: „זה לא ייתכן, לא נוכל לסבול נימה כזאת כאן!“ על כך השבתי שאם ניטל עלי לבצע עבודה מסוימת עלי לדעת תחילה את המצב לאשורו.

מקרה זה גרם לכך שדים החל מסית נגדי. ואף היום, כעבור עשרים וחמש שנה (בעת טחן העדות) הוא מפרסם נגדי דברים בכתבי-עת רפואיים פולניים. הוא טוען שהייתי תוקפני כלפי הפולנים. בדומה אליו התנהגו גם הרופא הפולני דרינג שנשפט בלונדון, הרופא הפולני ואסילבסקי והרופא סנקטלר מבירקנאו. אותם רופאים סייעו מרצון לאנשי הס.ס. ולפי יחסם היו רוצחים בסיטונות ולא ברור לי מדוע אין מביאים אותם לדיון.

דעתה לפעולה הממשית של „סיוע לתגרים יהודיים“.

על סמך עמדותי העוינות לגבי הרופאים הפולניים הייתי לצנינים בעיניהם ויום אחד העבירו אותי למחנה מונוביץ שהיה אז בשלבי בנייתו. היה זה מחנה של „אי. ג. פארבן“ ובו נמצאו התעשיות של חברת זו. המחנה כונה גם בשם „בונה“. נשלחתי לשם עם עוד כחצי תריסר חברים.

אותו מחנה-מישנה הורכב מכמה צריפי-עץ שבחורף היה בוהם קר והחולים סבלו מאוד מהקור. הוצבתי כאלטסטה בבית-החולים, ושם, כמונוביץ, העסקתי רק רופאים יהודים. אזכיר כמה שמות: רופא-הילדים הידוע מפראג, ד"ר אפשטיין, הרופא הצרפתי ד"ר אורנשטיין משטראסבורג, ד"ר זילבר או זילברשטיין, הרופא הראשי ממפעל-הנעליים של באסא בזלין, ד"ר פרשה ורופאים נוספים שאת שמותיהם לא אוכזר. מן האנשים אותם העסקתי כרופאים זכר אני את לייזר (ליאון סטאסיאק) שהי כיום בווארשה, את אריך אייזלר שגורה למוות כעבור שנה בבלוק 11 שבמחנה המרכזי, אריך מרקוביץ מברלין, ליאו האוזר, אדי לינדנבאום, סטפאן הייסן ועוד. עלי לציין שבמחנה מונוביץ הוצבו יהודים בלבד ומצד רופא המחנה, ד"ר קיט, לא נערכו כל קשיים. יכולתי להציב את האנשים בכל מקום כרצוני.

כאשר הובאו למונוביץ, מן המחנה המרכזי, האנשים שיועדו לעבוד בתעשיות „אי. ג. פארבן“, הביאו איתם כמובן גם את טיפוס-הבהרות „אי. ג. פארבן“ דרשו לנקוט באמצעים נגד המגיפה כדי למנוע העברת המחלה אל העובדים האזרחים ואל המנהלים. במרחק של קילומטר אחד ממונוביץ היה להם מיתקן-חיטוי משלהם, שהיה פרימיטיבי למדי ומבוסס על אוויר חם בלבד. היה חורף קר מאוד, העצירים לבשו בגדים קלים ולאחר יום עבודה של 12-14 שעות הובאו לאותו חדר-חיטוי. הם צוו להתפשט ותבגדים נתלו על ווים ועברו חיטוי באוויר חם. אך, כפי שיעיד כל יודע דבר, הידיקי טיפוס-הבהרות מושגמים רק בחום של 100 עד 110 מעלות. נסיון זה כבר היה לי בדאכאו, בעת חיטוי מדיהם של קצינים רוסיים שחלו בטיפוס-הבהרות והומתו ביריה.

מיד מסרתי דו"ח לרופא המחנה, ד"ר וירטס. אמרתי לו שמיתקן-חיטוי של „אי. ג. פארבן“ אינו שווה מאומה. הוא צעק עלי: „מה אתה מבין בזה, דאג

לדברים שאתה מבין בהם?" אמרתי לו שאביא הוכחות לטענותי. מיד התחלתי בנסיונות בעזרת מכחזות, לתוכן הנוסתי כינים, וכבר למחרת יכולתי להוכיח את צידקת דברי. ד"ר וירטס אמר: "יפה מאוד, אך מה אתה רוצה להשיג בנסיון הזה?" עניתי לו: "תן לי רק אפשרות להמשיך והגן עלי, אני כבר אעשה את הדבר הנכון".

בקירבת בית-החולים הפרנו בור בגודל 4×4 מטרים ובעומק של 3 מטרים. מבלי לשאול דבר נתתי הוראה להביא לבנים אל המחנה והתחלנו לבנות חדר-חיטוי תת-קרקעי. התקרה נסמכת על עמודי-בטון ובצד הרכבנו דלת קטנה. במרחק של 5 מ' משם עבר צינור הקיסור שהונח על-ידי „אי. ג. פארבן", שיכנעתי פרעל אחד, פולני אורחי, שהיה שרברב במקצועו, שיוביל משם צינור אל החדר התת-קרקעי שלנו. הצלחתי גם להשיג שעון-לחץ ויום אחד יכולנו לערוך את הנסיון הראשון שלנו בבגדים שורצי-הכינים. הנסיון קצר הצלחה — כל הכינים הושמדו.

הרופא הממונה, כפניו דיווחתי על הדבר, ביקש ממני תרשים של המיתקן הזה ואחר-כך המליץ עליו בברלין. הוא קרא למיתקן „בונקר רוסי", בשבועות שלאחר-מכן רבו ביקוריהם של רופאי ה-ס.ס. ובעלי הרגות ס.ד.ג., והוטל עלי להציג בפניהם את המיתקן בפעולתו. אחר-כך ניבנו מיתקנים כאלה גם במחנות האחרים, היתה זו ראשית המלחמה בטיפוס-הבהרות במונכין, אך גם במחנה הראשי ובמחנות-המישנה נקטו שיטה זו מאחר ונוכחו לרעת שאין דרך אחרת.

החברים עזרו עמי בחפירה, ביניהם גם הרופאים — ד"ר אפשטיין, ד"ר אורנשטיין ועוד, ומכיוון שכעבודתנו המשותפת הצלחנו להציל את אנשינו מטיפוס-הבהרות, התלכדנו כולנו ביחסי-אחות. בהזדמנות זו ברצוני לקבוע: אם משתמשים במלה „תנועת התנגדות" הרי ניתן לומר שמחנה מונכין על בית-החולים שבו היווה את קבוצת-ההתנגדות המופתית ביותר.

אין ליחס למלה „התנגדות" מוכן פוליטי עילאי. ההתנגדות נוצרה כתוצאה מכך שה-ס.ס. התכוון להשמיד בני-אדם. כאשר נשאלתי על-ידי הידשבראש במשפט אושביץ, שהתקיים בפרנקפורט, מה היו ההנחיות להשמדה, עניתי בזו הלשון: „היהודים מוכרתים היו למות, הפולנים, הצ'כים וכו' יכולים היו למות והגרמנים חייבים היו למות, מכיוון שהיו מתנגד המשטר". זו היתה ההנחיה:

בטאמצינו להציל בני-אדם מהשמדה, בדרכים שונות, התנגדנו ל-ס.ס. כי נלחמנו בכדונותיהם.

במרץ 1943 הושבתי על כני במחנה המרכזי, מתוך סיבות שונות, ובעיקר כנראה בגלל מיתקן-החיטוי. ד"ר וירטס הרבילני, בכבודו ובעצמו, במכוניתו. הוא אמר לי: „אתה בא עכשיו למחנה המרכזי, שם עדיין לא תכל כשורה עם המלחמה נגד טיפוס-הבהרות. הדבר יוטל עליך".

הטילו עלי את ניהול בית-החולים במחנה המרכזי. לעתים היו לי 3,000 חולים. בתוך צוות-העובדים שמנה 450 איש, היו 65 רופאים-עצירים. בין הרופאים-העצירים במחנה המרכזי לא היו אז כלל יהודים. לאחר שערכתי כבר היכרות יסודית עם הרופאים והחובשים הפולנים השתדלתי לגייס לעבודה בני-אדם בעלי גישה אנושית יותר, שהיו בעלי ערך מבחינת ההתנגדות. היה לי אז חבר במחנה, אסיר מסינכן בשם ורנר קרומה. הוא חי עדיין ומתגורר במינכן. הוא תועסק בחלוקת העובדים, באותה משרה בה עבד בדאכאו יוסף מרטל. הוטל עליו למיין את הטראנספורטים לפי מקצועות האנשים ולרשום אותם בכרטיסה, כמצוות הממונה עליו, אוברשטורמפיהרר זל. בעזרתו של קרומה הוקלה עלי קבלת כוחות-עבודה החולמים את מטרתי, בעיקר רופאים יהודיים. בטראנספורטים נמצאו רופאים רבים, שעד אז היו נשלחים מיד אל תא-הגזים או למחנות-המישנה, ושם הקיץ עליהם הקץ בשל יחסם העוין של היסודות הפליליים והעצירים האחרים. אם היה לי צורך באנשים התקשרתי מיד אל קרומה ואמרתי לו: „אני זקוק לתריסר רופאים, רופאיישיניים, רוקחים וכדומה“ וכעבור זמן קצר שלח לי את שמות האנשים או את האנשים עצמם, למען אוכל לראותם, כי לעבודה זו נדרשו כוחות פיזיים וציבות נפשיות. כך הצלחתי להחליף, גם במחנה המרכזי, רבים מן הרופאים שהיו בעלי גישה עוינת לעצירים, פולנים ועוד, באנשים בעלי ערך מבחינתי. זו היתה ראשית פעולתם של הרופאים היהודים במחנה המרכזי, ומאוחר יותר יכולתי לארגן זאת גם במחנות האחרים. מאחר שמילאתי מאז תפקיד בכיר במחנה המרכזי, ומחנות-המישנה היו תלויים בנו, מכיוון שגם שם נמצאו בתי-החולים, הבעייה היתה כיצד להציב גם שם עובדים מתאימים. בדרך-כלל נסעתי למחנות-המישנה באמבולנס, כדי לסקור את המצב, לראות אם יש צורך לשפר משהו במיבנים, כיצד מתנהלת אספקת התרופות וכיצד מטפלים בחולים. בתזדמנות זו יכולתי לראות מיד מה טיבו של צוות-העובדים שמקרב העצירים. דאגתי לכך שהקאפו או האלטסטת של אותו בית-החולים יוחלף על-ידי רופאים או חובשים בעלי רגש. הגיעו בקשות לעזרה ממחנות שונים, מבירקנאו, ממחנות-הגשים, גם ממחנות-הצוענים, ובדרך-כלל הצלחתי לשלוח כעבור זמן קצר את האנשים המתאימים. במחנה המרכזי הנהגנו אותו סידור של דאכאו: בעליית-הגג של בלוק 26 ערכתי את הקורסים הראשונים לעוסקים בטיפול רפואי וגם הזמנתי רופאים פולניים להרצות על נושאים מסויימים. כן דאגתי שהחובשים, אשר רובם היו חסרי כל הכשרה, ילמדו בראש-ובראשונה חבישה נכונה. שיתפתי בקורסים אלה גם אנשים ממחנות-המישנה. די היה למסור בידי נהג האמבולנס פתק ובו כתוב מי צריך לבוא אל המחנה המרכזי למשך יומיים-שלושה, והאנשים התייצבו מייד, עברו קורס של יומיים ונשלחו שוב למקומם.

* המחנה לניהול פנימי מטעם הנאצים.

את אחוז האנשים אותם היצבתי במחנות המישינה יש לקבוע בנפרד. איני יכול כבר לזכור את שמות הרופאים העצירים ושאר החברים, אך אלה שבאו מאותם מחנות יוכלו בוודאי לקבוע זאת. בכל אופן, עובדה היא שזכינו שם לרוב מרצ. הדבר הגיע לידי כך שבאוגוסט 1943 עשו כמה רופאים פולניים יד אחת (ביניהם דים, ואסילבסקי, דרינג ועוד) ובפעולה משותפת עם המדור הפוליטי של הגסטאפו, אספו נגדי חומר מרשיע ואחרי כך הלשינו עלי ואני הובאתי אל הבונקר של בלוק 11.

הושלכתי לבונקר בשבת, האחד באוגוסט 1943. לפי הפרוטוקול של בוגר ולכמן הטענות נגדי היו כי גרמתי לזיוף רשימות הסלקציה וכי מנעתי סלקציות. העובדות הנכונות היו אלה: במחנה הפקידים של בלוק 21 היו לי כמה חברים יהודיים שעליהם יכולתי לסמוך לחלוטין. כאשר היה עובר רופא ה-ס.ס, אם היה זה ד"ר אנטרס או רופא אחר, בחדרי צריף החולים ומגין ומוציא משם את החולים האנושים (בכך שהרחיק את כרטיסיהם ורישומי החום שלהם) לחולים אלה היה זה פסקידן מוות. הם הועברו או „להורקה“ בידי קלר, או — אם מספרם עלה על 300-500, היו מעמיסים אותם על משאיות ומובילים אותם לבירקנאו. רשימות אלה סחבנו בחשאי ממשדד הרופאים, בבלוק 21, וזייפנו אותן. ידענו שרופאי ה-ס.ס. וגם העובדים הרפואיים, כמו קלר ואחרים, אינם זוכרים את שמות החולים בעלי-פה, רק את המספר הכללי, וזאת צריך היה להתאים. לכן הכנסנו לרשימות שמותיהם של אנשים שכבר נפטרו קודם לכן, מפציעות או ממחלות, ובמקומם נחקנו שמותיהם של אלה שנועדו לסלקציה. אם היה המספר הכללי 150 וממנו שוחררו 30 עד 40 איש לא הרגיש בזה איש, כי הסיכום הכללי תמיד התאים. זה היה אופן הזיוף.

אשר לעניין הטראנספורטים של הסלקציה: בבלוק 10 פעל פרופ' קלאוברג. בבלוק זה נערכו ניסויים של עיקור וכו', ואותן נשים נעצרות אשר לא התאימו למטרותיו, נשלחו לבירקנאו, אל תאי הגזאים.

בבית החולים של בירקנאו נמצאת אורלי רייכרט. היא הייתה אלטסטת של בית החולים. היא הייתה עצירה פוליטית ואני הודעתי לה על ההסדרים. את המועמדות למות בבירקנאו שלחתי אל בית החולים. אורלי רייכרט דאגה לכך שהן תיעלמנה היכן שהיא.

היה לנו פעם טראנספורט של תשע-עשרה יהודיות צרפתיות מבלוק 10, שאף הן נועדו למות בתאי הגזאים. באותו יום נסעתי באמבולנס לבירקנאו ואמרתי לאורלי שעל אותן נשים מרחפת סכנה המורה ושעליה להאוג להן. היא הבטיחה לעשות למענן. למחרת יצאו הנשים והצלחנו לכוון את כל המשלוח לראיסקו, שהיתה מעבדת נסיונות. אף אחת מהן לא הושמדה אז.

במדור הפוליטי של הגסטאפו, במחנה המרכזי, עבדו נערות יהודיות לרוב, ביניהן היתה גם רציה כגן*. אם למשל הגיעה ידיעה מברלין: „גיע טראנספורט

* אסירה אושביץ, בין הניצולים, כיום חושבת ירושלים. מחברת הספר „נשים בלישכת גיהנום“, ספרית פועלים, 1947.

של 18,000 עצירים, מהם כד וכד חולים — זה הרבה יותר מדי, אזי ידעו הנערות מה פירושו של דבר. הן הודיעו לי תמיד: „לודביג, שוב פקדו מברלין על סלקציה, דאג לענייך“. לעתים קרובות קרה שהיו להן שם ידידים אישיים או קרובי־משפחה. בין כלי־כך תרבה אנשים קשה למצוא הסתגנות ידיעה כלשהי, וכך נודע לבטוף דבר הפעולה הזאת לדים ומרעיו ומתם למדור הפוליטי. בוגר ולכמן שימשו המבקרים הראשיים של המדור הפוליטי והם באו אל בית־החולים כדי לעמוד מקרוב על המתרחש בו.

כאמור, הובאתי שבת אחת אל הבונקר והושלכתי מיד לתא. נאמר לי בגלל איזה סעיף נעשה הדבר. כפי שצינתי כבר, במקרה שהיה זה יהודי היו מחסלים אותו מיד, גם במקרה של פולני או צ'כי לא היו דואגים במיוחד להגמקה. אשר לגבי גרמנים, אזרחי גרמניה, ניתנה הוראה מברלין כי יש לקבל אישור על כל עונש ואף לגבי מידת חומרתו. פירוש הדבר כי אם גרמני צריך היה לקבל 25 מלקות, נחזק היה תחילה לקבל על כך אישור מברלין. להוראה כזו כמובן היה תוקף גם במקרה שלי.

ברצוני לספר עתה תווית אישית שהיתה לא רק בעלת חשיבות אישית שלי, אלא שהיא מוכיחה כי היתה שם לא רק עזרה חד־צדדית לעצירים היהודיים מצד העצירים הפוליטיים הארזים, אלא שאף אנו נוקטנו לא אחת לעזרתם של יעדים. וזה דבר המקרה המיוחד:

עלי־פי ההוראה שעצירים גרמניים יכלו להישפט רק לעונשים מסויימים בלבד, הייבט היתה הגסטאפו לתציע את העונש. יום אחד הובלתי מבונקר־המעצר אל המחלקה הפוליטית ואונטרשטורטפיהרר לכמן קידם את פני במכות. תוך שניות אחדות כוסו פני בדם, עיני זכו דם ואך בקרשי יכולתי לראות את קירות החדר אליו הובאתי. באחת הפינות ראיתי יהודי שנראה לי מוכר. לכמן הרים עלי קולו: „האם אתה מכיר אותו?“ ביקשתי תחילה לנגב את הדם מעל עיני ואחר אמרתי שאיש זה היה תולה ושכב בבית־החולים שלי. לכמן לא היה מרוצה מן התשובה וחזר ותיכח אותי. אחר־כך ניסה להציל דברים מפי היהודי, אך זה האחרון, שהיה עורך־דין מברלין, אף הוא לא איבד עשתונותו וחזר על אותה טענה שלי. לכמן התרתה. אותי יכול היה רק להכות שוב ושוב, אך נודע לי אחר־כך, מפי הנערות, שאת היהודי הרג לכמן ביריית אקדה.

מאוחר יותר נודעו לי דברים נוספים. אותו עורך־דין שכב מספר שבועות אצלי בבית־החולים והרופא רשם אותו כמזעמד ל„זריקה“. הוא עמד עירום בפרוזדור והמתין כדי להיכנס לשם, ל„הזריקה“ אצל קלר. אנוכי הפסתי בורדעו ודחפתי אותו אל חדרי־הרגטנן האפל ושם לחשתי לו: „אל תזוז, אשיג לך בגדים ואחר־כך תיעלם!“ וכך אנוס היה. הוא רצה לגמול לי על מעשה זה. כעבור זמן מה הועבר למדור הפוליטי, הועסק שם ברישום והיתה לו גישה אל הדואר הנכנס. יום אחד ראה, בדואר שהגיע מברלין, את תיקי, שבדרך מקרה לא הגיע לידי איש ה־ס.ס. תחילה, אלא לידי. הוא קיבל הוראה למיין את הדואר ולהביאו למשרד המתאים. אזי „שכח“ למסור את תיקי, הוא לא הכניס אותו לתוך הילקוט האישי שלי אלא השליך אותו לתוך התבור שבסמוך ושרף אותו. כזה הצליח פעמיים אך

בשלישית חפס אותו לכמן, בשעת מעשה. לאחר שתפס את המתרחש פקד להביאני נחמא. כל זה נודע לי מפי הבחורות היהודיות שהפצו לעזור לי, ושאלו זיכרו בזכותי עם אותו עורך-דין יהודי.

אחרי-כך פקד לכמן להחזירני אל התא אך מכיוון שכל חומר ההרשעה בגדי הושמד, נאלץ לשחרר אותי מהמעצר ולהחזיר אותי למחנה. כך גיצלתי ממוות בריה:

בעבור זמן שוחררתי מן הבונקר ואז הייתי עד לרצח לילי טופלר בידי בוגר. יעקב * היה אז בתפקיד ויום אחד הוביל אותי אל חדר-הרחצה, ואז אמר לי: „לודביג, תוכל להתרחץ כאן, ואחרי-כך תיעלם!“ כעת שהייתי בחדר-הרחצה שמעתי את בוגר מתקרב, הסתתרתי חיש בחדר הסמוך ושמעתייו אומר ליעקב: „הבא לכאן את לילי!“ לילי טופלר הייתה יהודית מסלובאקית, כבת 22, שעבדה במדור הפוליטי ושם היכרתי אותה. בוגר ציווח להביא את הנערה לחדר-הרחצה שזיה סמוך למקום-מחבואי ולכן ראיתי כיצד רצה אותה בשתי ידיות אקדה. אשתקד חיארתי מקרה זה בפני בית-המשפט בפרנקפורט. כמוכן שבוגר הכחיש מעשה זה, אך לא יכול היה להכחיש כי הוא וזכר את המקרה. הוא טען שלילי נרצחה בידי אחד העובדים של המדור הפוליטי.

ב־19 בינואר 1945 פוניתי ממחנה-המישנה גינטרגרוב ה. לאותו מחנה הועברתי ביולי 1944, כעונש על חתירה תחת המשמעת. במחנה גינטרגרובה נמצאו 400–500 עצירים, בעיקר יהודים. כולם עבדו בנזירות-השחם שבסביבת המחנה, במחנה זה עלה בידינו ליצור תנאים טובים, יחסית, למען שמירת בריאותם של החברים.

כאשר התקרב רעם היריות וגשטע לבסוף גם בגינטרגרובה, פוניתו לפתע וצווינו לצעוד דרך לנצ'ין ומיקולוב (שם היה מפעל לשריפת לבנים) — בכיוון גלייביץ. בגלייביץ נשארו לילה אחד, במחנה 3, ואחרי-כך הובאנו לתחנת-הרכבת גלייביץ, שם הצמיסונו על קרונות-פחם פתוחים ולמחרת הובלנו משם.

החברים שאלוני מה לעשות, האם כדאי לברוח? יעצתי להם לבצע פעולות של יחידים, עד כמה שזה מתאפשר, אולם לא לגסות לעורך בריחה המונית. היה זה יום חורף קר ובתוך הקרונות הפתוחים, עם המחסור במזון, הפכה הנסיעה לעינוי חמור. נסענו בכיוון ריבניק; במשך הנסיעה הצלחתי להסתגן ולעבור את כל הקרונות ולהגיע עד לקרון האחרון, שם נמצאו אנשי ה־ס.ס. אצלם כערה מדורת-עצים קטנה על ריצפת הקרון. הפחתי רוח במדורה והצעתי להם להתקרב ולהתחמם. התכוונתי להרחיק אותם מקצות הקרון ולהסיה את תשומת-לבם מהאנשים שהתכוונו לקפוץ מהקרונות בשעת הנסיעה ולהימלט ליערות. אז ברח כבר אחוז ניכר של חברים מגינטרגרובה ואף ממחנות אחרים, אלה שנמצאו בקרונות הראשונים.

* יעקב קזילצ'יק, הקאפו של הבונקר, זמנה סיפולארית במחנה אושביץ, בין הניצולים, מת בא"י.

הגענו לסביבת ריבניק, כלומר, זה היה שם התחנה. שם המקום היה פירסטבורג או משהו דומה לזה, וזה היה סוף נסיעתנו.

לפתע ניתנה הוראה להמשיך ברגל, מכיוון שהפארטיזנים שיבשו כביכול את המסילה. המצב לא מצא חן בעיני ונתתי הוראה לצאת מן הקרונות במהירות האפשרית. עד כמה שצדקתי, זאת התברר תוך כדי דקות מיספר. בקרון האחרון נמצאו החולים שהיו תשושים ולא הצליחו לרדת במהירות, ולתוך קרון זה ירו אנשי ה"ס.ס. בנשק אוטומאטי.

קפצנו בכל המהירות מהקרונות והסתדרנו בטור ארוך, שהקיף כאלף עצירים ויותר, פניתי אל חברי: „הישראל בזב הטור, ראש הטור אינו מוצא חן בעיניו“ לצערי שוב היה הצדק איתי. בתור מאסף נמצאנו עדיין בתוך הכפר כשהראשונים היו כבר בתוך היער, שהיה מרוחק כחצי קילומטר מהכפר אותו צריך היה להצות בכיוון ריבניק. לפתע שמענו יריות מתוך היער ומלפנים הגיעה הודעה: „התקפת פארטיזנים!“

ברור היה לי שזוהי התקפה יוזמה של ה"ס.ס. ראיתי שאפילו אנשי ה"ס.ס. ששמרו על קצה הטור לא הבינו את המצב לאשורו, והחלטתי לנצל את היסוסותם וצעקתי אף אני: „התקפת פארטיזנים! הצילו עצמכם, איש לפי יכולתו!“ הסתערת על אנשי ה"ס.ס. הקרובים אלי, תלשתי את עיטוריהם מהצווארונים וצרחתי: „הגיע קיצכם, עכשיו חסירו הכל!“ הם נדהמו בליכך עד שהסירו כעצמם את סימניהם והתחילו רצים דרך השדות. עמחם רצו האסירים, הכל התפזרו וברחו. היה זה ליד ריבניק. כמוכן שרבים נתפסו שוב בידי אנשיהצבא, ואף אנכי נתפסתי. למחרת הגענו שוב לריבניק והצעידו אותנו לכיוון מערב, לראטיבור. שוב הפעילו אנשי ה"ס.ס. את שיטת חיסול החולים והנחשלים בצעידה. הם ירו משני צידי הכביש, בכיוון ראטיבור. שם אירע מקרה שאחד מאנשי ה"ס.ס. נפגע עליידי כדור תועה. אני ועוד חבר אחד ניצלנו את ההזדמנות והצענו לו עזרתנו, כביכול, כך נוצר סיגור ואז חמקנו אל בית-איכרים אחד. המתנו זמן רב עד שכל הטור נעלם באופק ואז יצאנו גם אננו. היה זה ליד ראטיבור.

חברי התחיל מפתח ולא הסכים להמשיך וללכת איתי, הלכתי אישוא לבדי, עברתי את גשר האודר שוב בכיוון ריבניק ומטרתי היתה להגיע לביליץ שלרגלי הרי הבסקידים.

שרר שם תודעווכחה. פליטים ואנשי-צבא חסמו את הכבישים ומשום-כך לא עוררתי כל תשומת-לב עם בגדי האסיר שעלי. אז המשכתי ללכת דרומה, אל גוש הרי הבסקידים. היה זה חורף קשה והכל היה מכוסה בשלג. מזון לא היה לי ובגדי שעל עורי היו קלים, כל זה היקשה מאוד על הלכתי. הגעתי לקירבת מעבר-יאבלונקה, הצלחתי לתערים על משטרת-הגבול ועברתי את הגבול לסלובאקיה. כ-15 ק"מ מעבר לגבול הגעתי אל העיירה הסלובאקית צ'אדצה, שם נעצרת עליידי משטרה-העזר המקומי של ה"ס.ס., „משטרה-הלינקה“, אך בהתערבותה של המשטרה הצבאית הנרמנית לא הובלתי לאיזור שבמערבה של העיר, שם נתנו לירות בפליטים, אלא הובלתי לכלא העיר צ'אדצה. כעבור ימים אחדים נובלתי לסרגצ'ין ולבסוף אף לבראטיסלבא. ביליתי שם 3-4 ימים ואחרי-כך

הרכיבו קבוצת-משלוח בה הייתי הגרמני היחיד בין 250 סלובאקים. כעבור ימים מיספר הועלינו על חמש משאיות ונסענו במעלה הרנובה, אל מתנה-הריכוז מאוטהאוזן.

בדרכנו לשם, בעיר-המינור מלק שעל הרנובה, ארע האסון. ארבעה-עשר מטוסים אמריקניים ירו עלינו במשך שעה ללא-הפסקה, על הכביש הפתוח. אבודתינו היו עצומות. מתוך 250 איש נותרו בחיים, כעבור שעה, רק 30. אני נפצעתי פציעה קלה מכדור שחלף לידי. גם בין אנשי ה-ס.ס. היו אבידות, ואנו הנותרים הובלנו למאוטהאוזן.

במאוטהאוזן הוכנסתי לתוך בלוק מבודד יחד עם הסלובאקים, להם ייחסת ה-ס.ס. חשיבות כפארטיזנים.

כעבור ימים אחדים התקיימו האמריקנים את צומת-הרכבות אמשטן ונותרו שם 600 קרונות וקטרים. הגרמנים הרכיבו איפוא משלוח עצירים ממחנה מאוטהאוזן לשם ביצוע עבודות פינוי. ביחידה זו נמצאתי יחד עם חברים צ'כיים הידועים לי, חלקם מדאכאו וחלקם מארשבין, יחד עם הסלובאקים שאיתם הגעתי, ובבילת חשוד אחד נשלחנו לאמשטן. כך יצאנו מתחום ה-ס.ס. של מאוטהאוזן.

באמשטן שהינו כעשרה ימים ומאחר שהרוסים הלכו והתקרבו, נשלחנו אל המחנה אבגוז במחוז זלצמרגוט. במחנה זה נמצאו 18,000 עצירים שבימים האחרונים הללו לא קיבלו כל מזון אחר מלבד מה שהוזקרו אחריהם אנשי ה-ס.ס., רק קליפות תפוחי-אדמה ומרק דליל בטול-שומן. ראיתי כבר הרבה זוועות אך אז ראיתי לראשונה איך עצירים מורעבים חותכים בגוויות, מנדרים קליפות עץ, לשם אכילת.

ב־6 במאי טיילתי עם חבר לאורך גדר המחנה. אחד מאנשי „משמרי-העם“, שהיה מוצב שם לתגבורת ה-ס.ס., רמז לי שאתקרב ואז אמר אלי: „הישמרו ואל תיכנסו לתוך החמירות, אל תיכנסו לשם בשום אופן!“ שאלתי לסיבת הדבר והוא השיב: „לפי פקודתו של היטלר יפוצצו את המיקלט מיד לאחר שכולכם תיכנסו לתוכו, וזאת כדי למנוע גפילתכם בידי האמריקנים“.

היו שם הפירות בתוכן עסקו בייצור החומרים הידועים V-1, V-2, V-3, ועתה מילאו את המיקלטים בחומרי-נפץ.

שאלתי מיד: „ומה תעשו אתם?“ והם השיבו: „אנו נעזור לכם“. אותה עזרה היתה גרעדה לטמט, כמובן, מעין עריבות הדדית בשל השבדות שהאמריקנים נמצאו כבר במרחק של כ־15 ק"מ מהמקום, בבאר אישל.

מעבר לגדר הונשו לנו בליינשק ואף בכיסי נמצא אקדח ו־8 כדורים. באותו ערב היינו פעילים במיוחד: חתכנו את גדר-התיל בצד האחורי של המחנה, למען תהיה אפשרות לברוח במקרה של בחלה.

הלילה קרב לקיצו. הורינו לכל החברים, אותם לא יכולנו לשתף בתוכנית, שימלאו כיסיהם באבנים רבות ככל האפשר — השטח היה זרוע אבני גרניות — הן תהיינה דרושות מאוד.

עם השכמת הבוקר גורשנו לכיכר המיסקרים ומפקד המחנה הודיע לנו כי האמריקנים נמצאים בסביבה הקרובה וצפויים קרבות כבדים ביניהם לבין אנשי

ה"ס.ס., ובכדי למנוע מכם פגיעות מוטב שתכנסו כולכם לתוך המיקלט". הוא לא הספיק לכלות דבריו והנה לפתע נשמעה זעקה פראית שבקעה מתוך 18,000 גרוגות העצירים: „לא! אין זה בא בחשבון!“ בסרם הספיק לפנות כה וכה והנה ירד עליו מטר של אבנים וגושי סלע, עליו ועל יתר אנשי ה"ס.ס. הללו הופתעו וכה נדהמו עד כי לא ניסו אפילו להשתמש בכלי-נשקם. הם ברחו. ירינו אחריהם כמה יריות והדבר הגביר עוד יותר את בהלתם, כי הרי לא יכלו לדעת כמה מבינינו נושאים נשק. הם ברחו מתחום המחנה אל עבר התרים ואנו הסתערנו על השער, פרצנו אל חדרי ה"ס.ס. ונטלנו משם את כלי-הנשק, ככל שיכולנו.

בעבור שעה קלה הגיעו האמריקנים בשלושה ניפיים. אלמלא נקטנו באמצעי התגוננות עצמית היתה הופכת אבנוה קיברם של 18,000 עצירים.

לאותה תקופה של השיחרור יש להוסיף דבר חשוב אחד, שהינו במקום עוד ימים אחדים כיוון שהאמריקנים הטילו הסגר על אבנוה כדי למנוע התפשטות טיפוס-הבהרות וטיפוס-הבטן. מאחר יותר קראנו בעתונים אוסטריים שמדי יום מתו 400-500 איש מאפיסת כוחות או — משום שלא היו מסוגלים לעכל את זמזון העשיר בשומנים שהגישו לנו האמריקנים. הקיבה לא היתה מסוגלת שוב לקלוט את החומרים הללו לאחר שנים של תת-תזונה. היה זה מות טראגי ואיני מתיימר לתעריך את מיספר אלה שנותרו בחיים מתוך עצירי אבנוה, אשר זכו לחיות ולראות בשיחרור. בעיקר היו קשים שבועות הרעב האחרונים באבנוה. זאת לסיום הנושא של מהנה אבנוה.

יומיים לאחר השיחרור ניצלתי את ההודמנות, יחד עם עוד כמה חברים, כדי להסתלק מן המחנה, מאחר ולא רחשתי אמון יתר לאמריקנים בשל הטענה על הצורך בהסגר. מתוך נסייני בבתי-חולים של דאכאו, אושביץ ואחרים, ידעתי כמה זמן עלול הסגר כזה להימשך, אולי חודשים. רופאים שונים, מתוך אי התמצאות בנושא, עלולים היו ליטול לעצמם סמכות כדי להחזיקנו בהסגר ממושך בתוך המחנה.

לאחר שנמלטנו הלכנו בכיוון וינה. חברים מאוסטרית הביאו לנו חומגת מראש עירית וינה, מא ט י י ק ת, שהיה בעבר עציר בדאכאו. כך זכינו להיות אורחיה של העיר וינה. היינו כ-200 איש, שהגענו, מי ברכבת ומי ברגל, אל העיר וכמעט כל העיר איכסנו אותנו בתוך ארמון אחד ואף זכינו לטיפול רפואי משובח. בילינו שם שבועות אחרים ואחר-כך נשלחנו למקומות-מוצאנו.

מגרמנית: דבורה רון

S U M M A R Y

M. PERACH — a new *oleh* from Riga, tells about Riga's Jews and their struggle for self-expression as a Jewish community. This centres around a persistent attempt to erect a memorial to thousands of Jews who had been massacred near Riga, the capital of Latvia, and buried in a mass-grave at Romboli. The writer, who calls himself M. Perach, tells a very convincing tale of the growth of Jewish self-consciousness, courage and persistence, as the struggle develops.

JERZY ROSS — a Jewish writer and journalist from Poland, former cultural attaché at the Polish embassy in the U.S.A. — a newcomer to Israel — brings us the story of a forced-labour camp at Poniatov. Ross, who had served in the Warsaw Ghetto Red Magen David, providing medical aid to those who were wounded in the uprising, eventually reached Poniatov with the evacuees from the "shop" district.

In this article Ross describes the camp's construction, the prisoners' labour, human relations and the camp's regime. In one of the transports from the camp, Jerzy Ross was transferred to the affiliated camp, working for the German air-force. Thanks to this accidental transfer, his life was saved, during the German massacre of prisoners at Majdanek, Poniatov and Travniki.

The late LUDWIG WÖRL a German and former prisoner in Nazi concentrations camps — one of the "righteous of the nations" — describes his work as a medical orderly in several concentration camps. Wörl used many devices in his attempts to ease the prisoners' suffering. His status as an experienced worker in the medical service, enabled him to get first-hand information about the camp's establishment, and the way the labour and extermination were organised, masked as health services. Wörl was one of the few Germans, whose soul bore the permanent scar left by the memories of the past and its horrors.

CHAIM KAFRI — a member of Kibbutz Yad Mordechai, originating from Slovakia, took pains to collect rich documentary